

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara , 24 Kânunsani , 1929

Sayı: 113

“Hammer” in OSMANLI ŞİİR SAN’ATI TARİHİ

Müverrih «Hammer»in büyük «Osmanlı tarihi»nden sonra yazmış olduğu eserler arasında en mühimi olarak «Osmanlı şiir san’atı tarihi» atlı büyük eseri gösterebiliriz. «Gibb» in haklı mütalâası vechile, taşıdığı unvana nazaran daha basit kalan bu eser bir «Edebiyat tarihi» addedilemez; çünkü, daha ziyade, bir «Tercümei haller mecmuası»ndan ibarettir. Bunun böyle olduğunu söylemekle beraber, ne lisanımızda nede diğer Avrupa lisanlarında osmanlı edebiyatına ait buna mümasil ikinci bir eser gösterilemez.

«Hammer», belli başlı tezkerelerde mevcut şairlerin tercümei halleriyle şiirlerinden müntahap parçaları zaman sırasıyla tercüme ve tertip suretiyle bu eseri vücade getirmiştir. Bu esere me haz olan tezkerelerin ekseriyetle «yazma» olduğun ve binaenaleyh büyük bir ekseriyetin onlardan istifade edemediğini düşünürsek «Hammer» in himmetini daha iyi takdir edebiliriz. Onu haklı olarak tenkit eden «Gibb» bile, bu eser hakkındaki takdirlerini şu suretle ifade eder:

«İlk tecrübede kaçınılaması imkânsız olan bir çok hatalara rağmen, bu kitap, lüzumu halinde müracaat için büyük bir kıymeti haizdir. Mukayese ve temyiz hususunda noksan bırakılmışsa da, diğer cihetten tezkerelerde ve me haz olan sair türkçe eserlerde bulunan hemen her türlü tafsilât burada mevcuttur. Mü-

ellif, velev küçük olsun, hakkında bir kayıt gördüğü her şairi eserinin sahifelerine geçirmiştir. Dört ciltten ibaret olan bu mecmuanın sonuncu cildi 1838 tarihinde neşredilmiştir. Eser ikibin ikiyüz bâba ayrılmış olup her biri ayrı bir şaire tahsis edilmiştir. Binaenaleyh bu eser tabandan bu güne kadar ne idi ise, daha nice yıllar yine o haysiyetle kalacaktır. Yani, Osmanlı edebiyatını tetkik ve tettebbu etmeyi emel ittihaz edenlerin başlıca müracaatgâhı olacaktır.»

«Gibb» bu satırları yazalı, yirmi beş yıldan fazla zaman gecmiştir. Maalesef bu müddet zarfında ne Avrupada ne de memleketimizde «Hammer» in eserini kıymetten düşürecek o tarzda hiç bir eser intişar etmemiştir. Osmanlı şairlerinin tercümei hallerini öğrenmek için müsteşriklerin müracaat ettikleri başlıca eser hâlâ odur. Halbuki «Gibb» in bu eser hakkındaki takdirlerinde çok mübalâğa vardır: «Hammer» in müracaat etmediği, haberdar olmadığı bir takım tezkereler ve daha pek çok tarihî menbalar vardır. Bundan başka «Hammer» doğrudan doğruya şairlerin eserlerini tetkike zaman ve imkân bulsaydı, daha pek mühim tafsilât bulabilir, düşmüş olduğu bir çok hatalardan kurtulurdu. Hele eski devirler hakkında tezkerelerin verdiği malûmat çok eksik ve çok yanlış olduğundan, «Hammer» de onları aynen tekrarlamıştır.

Fakat bütün bu kusurlara rağmen, aradan bir asır geçtiği halde, bu kitabın yerine konabilecek ikinci bir eser henüz yazılmamıştır. İşte en hazin hakikat!..

Bundan galiba on dört sene kadar evvel, elime bu eserin «medhal» kısmının — tahminime göre eserin neşrinden pek az sonra yapılmış — eski bir tercümesi geçti. O devre ait meşin bir cilt içinde adî bir rik’a ile yazılmış olan bu risaleye o zamana kadar hiç tesadüf etmemiştim. Mütercimi, müstensihi, tercüme ve istinsah tarihleri hakkında hiç bir kayda tesadüf edilmeyen bu tercüme acaba kimin eseridir? Acaba mütercim yalnız bu kadar mı tercüme etti? Yoksa eserin hepsini tercüme etti de bize yalnız bu kadar mı kaldı? Bu suallere cevap vermek maalesef kabil değildir. «Hammer» o esnalarda memleketimizde iyiden iyiye tanınmış, hatta «Encümeni Daniş» in tesisinde fahrî aza intihap edilmiş olduğu cihetle, eserinin Almancaya vakıf bir zat tarafından tercümesine teşebbüs edilmesi pek tabiidir.

«Hammer» bu medhalde iptida şiirin islâmiyette ikrahla görülmediğini anlattıktan sonra, Osmanlı Türklerinin asıl ve menşei hakkında biraz malûmat vererek, Osmanlı Türklerinin Oğuzlardan olduğunu, «Oğuzname» leri bulunduğunu, ve Selçukiler zamanında vücade gelen bazı eserleri kayıt ediyor. Sonra,

Rüyada Uçmak...

Herkesin başına geldiği için bunun neden olduğuna merak edenler pek çoktur. Dikkat edilirse bu uçuşlar şaşılacak derecede yeknesaktırlar: meselâ herhangi yüksek bir yerden bir uçuşuma doğru yavaş yavaş düşmek veyahut daha nadir olarak yerden havalanıp fezada birkavis resmettikten sonra tekrar yere inmek. Her iki uçuşta da sanki bir tay kadar hafifsiniz; ne uçmak, nede düşmekte hiç bir ceht ve sadme duymuyorsunuz.

Bu hadiseyi izah etmeğe çalışan faraziyeler az değildir. Bunlar içinde en esashları Bergson'un faraziyesiyle bunu bir daha tamamlamak isteyen Jacob M. Levy'nin «Journal de Psychologie» nin 15 teşrinievvel 1928 nüshasında teşrih ettiği faraziyedir.

İlk faraziyeyi «Brgson» namile neşrettiğim eserin «Ruya» bah-

sında bütün tafsilâtiyle görebilirsiniz. Bu faraziyenin hülâsası şudur: ruya, mantık ve muhakemizin en çok zaiflediği bir zamandır. Uyurken aldığımız cismanî ihsasları uykudaki şuurumuz mantikî ve hakikî bir surette tefsir edemez. Binaenaleyh ister istemez muhayyel bir takım tefsirlere öğretilir. Bu muhayyel rehberlik eden kuvvet dahi, uyanık iken tatmin edilmiş olan his ve arzularımızdır. Meselâ paraya hasret bir fakırın gözlerine uyurken bir projektörlü fener tutulsa kirpikleri arasından geçen sarı fener ziyalarını bir altın yağmuru ruyasına kalbetmesi çok muhtemeldir. Rüyada uçmaya gelince Brgson'un izahı şöyledir:

«Biraz uzanayım diye karyolaya yatmışsınızdır. Bu esnada ayaklarınızın artık yerde olmadığını biliyorsunuz. Derken, haberiniz olmadan daldınız; bir

şekerleme kestiriyorsunuz. Fakat uyumamak niyetiyle yattığınız için uyuduğunuzdan bihabersiniz. İçinizden ayağınızın yerden kesildiğini de kendi kendinize söylüyorsunuz; işte uçmak ruyanızı inkişaf ettiren bu kanâattır. Dikkat ediniz uçtuğunuzu hissederken kollarınızın bir kanat darbesiyle vücudunuzun havalandırarak sağa yahut sola doğru atıldığını zannedersiniz. Halbuki atıldığınızı zannettiğiniz taraf, tam üzerinde uyuduğunuz taraftır. Hemen derhal uyanınız, göreceksiniz ki uçmak için sarfettiğinizi sandığınız ceht kol, ve vücudunuzun yatağa yaptığı tazyik ihsasından ibarettir. Hakikî sebepler uykuda düşünülmediğine ve şuurda yalnız müphem bir yorgunluk ihsası kaldığına göre bu ihsas, artık pekâlâ uçmak cehdine haml olunabilir. Şimdi bu ceht vehminin ayaklarınızın yerde bulun-

Arap, Acem ve Türkler arasındaki şiir nevilerinden, nazım şekillerinden, şehname ve zafernamelerden, mensur kıssalardan, manzum hikâyelerden biraz bahsettikten sonra, Osmanlı devleti zamanında şiirin inkişafını ve muhtelif vadilerde yazan üstatları gösteriyor. Ona göre ilk devirde «Ahmedi Daî», ikincide «Zatî», üçüncüde «Bakî», dördüncüde «Nefî», beşincide «Nabî» altıncıda «Sünbülzade Vehbî», yedincide «Şeyh Galip», en maruf şairlerdir. «Hammer» bu izahatı müteakip Osmanlılar devrinde şiirin ne kadar mergup olduğu-

nu, hükümdarların şairlere iltifatlarını, hükümdarlar ve devlet ricali arasında şairlikle şöhret kazananları zikrediyor. En sonra, «Sultan Mahmut» ile Viyana büyük elçisi asakiri hassa feriki Fethî Paşa hakkında bazı medihler mevcuttur.

Bu günkü tetkikatımıza göre fevkalâde eksik ve hatalarla dolu olan bu mukaddimenin, yazıldığı zaman düşünülürse, edebiyat tetkiklerine yeni başliyanlar için çok faydalı olduğu kanaatindeyiz. Oldukça mustalah bir lisanla, ismini söylemeğe lüzum görmeyecek kadar

mutavazı bir mütercim tarafından yapılan bu tercüme, bize, Avrupada memleketimize dair yapılan tetkikatın, daha dedelerimiz tarafından da az çok takip edilmekte olduğunu gösteriyor. Ecnebî lisanlarının İstanbulda pek az intişar ettiği bir sırada gösterilen bu gayret, ecnebî lisanlarına pek alâ vakıf oldukları halde bu cins ilmî tetkiklere karşı lâkayt kalan bu günkü hafitleri biraz intibaha davet etmelidir!

Prof. Dr.

KÖPRÜLÜ ZADE MEHMET
FUAT